

Studiet af Danmarks historie før og nu

Af Knud Fabricius¹

Naar der tales om »Studiet af dansk Historie før og nu«, melder Navnet Kr. Erslev sig. Er det Tiden forud for Erslev, som er »før«, og Erslev med hans Efterfølgere, som er »nu«? Eller betegner Erslev det fortidige Standpunkt, og hans Efterfølgere Nuet? Eller er det endelig Tale om tre Stadier: Tiden før Erslev, Erslev og hans Efterfølgere?

Lad det straks være sagt, at det er i den sidste, den tredje, Betydning, jeg her anvender Sætningen.

Erslev betegner unægtelig her i Landet en Milepæl, naar Talen er om historisk Metode. Det er rigtigt nok, at han har Forløbere, ikke alene A. D. Jørgensen og C. Paludan-Müller, men den 150 Aar ældre Hans Gram, var inde paa de samme Tanker. Det er ikke så underligt, naar man tænker paa, hvor enkle, ja selvindlysende de i Virkeligheden er. Men Sagen er, at et er Teori, et andet Praksis. Mange Historikere vilde forud for Erslev være enige om, at en yngre Kilde i Værdi almindeligt burde staa tilbage for en ældre, endnu mere for en samtidig, og allermest for et Øjenvidnes Beretning om selve Begivenheden. Eller de vilde være gaaet ind paa, at en Efterretning ikke bliver bedre afhjemlet for os, fordi vi finder den afskrevet hos den ene Forfatter efter den anden. Men naar man kom til Praksis, faldt man som oftest for Fristelsen til at ville redde en meget senere Kilde, hvis den indeholdt interessante, maleriske Træk, som ikke stod at finde i de ældre og samtidige Kilder. Saa gjorde man alle mulige Kunstspring for at paavise, at det ikke var umuligt, at disse Træk i den senere Kilde kunde være rigtige. Men Videnskaben beskæftiger sig ikke med det mulige, men med det visse, det vi »véd« – deraf Navnet »Viden-

skab« –; i det højeste kan den strække sig til at sysle med Sandsynlighed, naar Vished ikke kan opnaas.

Det er Erslevs uvisnelige Fortjeneste at have faaet de Forskningsprinciper, som han desuden bragte i System, knæsatte i Praksis. Efter Erslev har enhver Videnskabsmand, hvad enten han var Fagmand eller Amatør, d. v. s. enhver Historiker, som vilde arbejde selvstændigt med Materialet og ikke indskrænke sig til at skrive sine Forgængeres Resultater af – været nødt til at »bestemme sine Kilders Oprindelse og Ægthed«. Der er her af Erslev gjort en Landvinding, der ikke senere kan gaa tabt.

Nu er der hertil at sige, at Kildekritikens Principper ikke var de samme for Erslev hele hans Liv igennem. 40 Aar gammel formulerede han dem 1892 i sit grundlæggende lille Skrift »Grundsætninger for historisk Kildekritik«. Disse 1½ Ark blev i Virkeligheden de danske Historikers »lille Katekismus«. Han holder sig heri til Kildekritiken og lader i det væsentlige Realkritiken ligge. I sin Kildekritik deler han Historiens Kilder i »Levninger« og »Beretninger«, og bestemmer de første som 1) alle Frembringelser af Fortidens Mennesker, og som 2) Resterne af Fortidens Mennesker og den dem omgivende Natur. I Modsetning hertil er Beretningerne 1) dels de historiske Fortællinger (herunder ogsaa Billeder), 2) dels Mindesmærker (Indskrifter, Monumenter og Medaljer etc.). Det første er objektive Kilder, mens Beretningerne subjektive; thi ved disse skyder Fortælleren sig altid ind mellem Begivenheden og os som et Mellemled. »Naturligvis er enhver Beretning tillige en Levning«, men den er det vedrørende Fortælleren, ikke angaaende Begivenheden.

1. Indledningsforedrag ved historisk Studiekursus i København Oktober 1937. I Marts 1938 forelagt i Historiska Föreningen i Helsingfors.

Det er Beretningerne, som Erslev qua Midlaldershistoriker har størst Interesse for, og han vier derfor Hovedparten af sin Pjèce til at paavise Grundforskellen mellem sekundære og primære Kilder og mellem Førstehaands- og Andenhaandsvidner. En sekundær Kilde er værdiløs for Historikeren, fordi den kun refererer, hvad vi andet Steds fra kender, og den kan derfor simpelthen udskydes ved Studiet. En primær Kilde indeholder derimod noget, som vi her finder fortalt for os for første Gang. Men heri ligger ingenlunde, at en primær Kilde behøver at stamme fra et Førstehaandsvidne. Utallige primære Kilder stammer netop fra Forfattere, der har deres Viden om den skildrede Begivenhed fra en Mellemmand. Kun ved Førstehaandsvidnet, »som har sin Kundskab fra sig selv«, er vi virkelig heldigt stillede, vel at mærke, hvis han da har Evnen og Viljen til at beskrive korrekt, hvad han har oplevet.

Jeg har her i store Træk gengivet Hovedlinjerne i den kildekritiske Metode, som jeg blandt andre studerende modtog ved at sidde ved Mesterens Fødder. Naar man tænker sig disse Principer anvendt paa historisk Materiale, f. Eks. om Erik Glippings Drab eller Slaget paa Falen, vil man forstaa, hvorledes Halvfemsernes akademiske Ungdom kunde føle et nyt Virkefelt, ja en ny Verden aabne sig for dem. Det var en Intelligensskærping, man var ude for under Øvelserne under Mesterens Ledelse, og naar man strømmede ud fra dem, var man i en Stemning, der maaske kan sammenlignes med en mild Rus af Champagne.

19 Aar senere, da Forfatteren nærmede sig de Treds, udkom »Grundsætningerne« i en ny og udvidet Udgave med Titlen »Historisk Teknik« (1911). Det kan ikke nægtes, at Erslev herved beredte sine Elever en Overraskelse. Det var forud bekendt, at hans Principer for ham selv var i Støbeskeen; det var saaledes fremgaaet af en Drøftelse i »Historisk Samfund«, hvori navnlig Professor A. B. Drachmann havde deltaget. Drachmann var især kommet ind paa Kildekritiken ved sin Syslen med Roms ældste Historie. Da man nu saa Resultatet paa Tryk, laa det nær at slutte, at

det var Tankeudvekslingen med den klassiske Filolog, som havde paavirket Erslev til at modificere sine oprindelige Meninger. Han begyndte med at definere Begrebet »Historie« som et dobbelt; dels som »Fortællingen og Kundskaben om, hvad der er sket«, dels som »selve dette skete«. Dette hang efter Erslevs Anskuelse sammen med, at »Fortidens Historie egentlig kun eksisterer ved Historikerne«. Heri saa han en Forskel fra Naturvidenskabens. »Træer og Blomster vilde vi se, selv om der ikke var Botanikere; Tordenvejret raser, hvad enten der er Fysikere eller ikke. Men uden Historikere . . . vilde Fortiden ikke være til for os«.

Der synes mig at være det Svar at give paa denne Skepsis, at Erslev her netop forveksler de to forskellige Betydninger af Ordet »Historie«, som han selv har gjort opmærksom paa. Det danske Folk bærer den Dag i Dag sit Præg af Fortidens Begivenheder, f. Eks. i sit Syn paa sin Udenrigspolitik, i sin sociale og forfatningsmæssige Indstilling og i sine Institutioner, saa at det maa siges, at Fortiden ogsaa uden om Historikerne er en Realitet for os. Den har givet vort Folk en væsentlig Del af dets nationale Kultur. Og hvad den historiske Videnskab angaar, er ogsaa Træer og Blomster – videnskabeligt talt – for os »tavse« (for at bruge Erslevs Ord om de historiske Fortidslevninger), og selv om man maaske ikke vil kalde hans Tordenvej for tavst, er det Videnskabens, som lader os forstaa det Sprog, som Tordenen taler. Det gælder om Historiens, som om Naturvidenskabens Objekter, at de i høj Grad »er til for os«, selv om de ikke behandles videnskabeligt. Den læge Læser, som tager en Flintekile eller en Mønt i Haanden, eller som gennemlæser Sakse eller Herodot eller Bismarcks »Gedanken und Erinnerung«, danner sig et Billede af Indholdet, foruden at han naturligvis får en aandelig Berigelse ved at sysle dermed. Han er i dette Øjeblik i Virkeligheden »Historiker«. Hvis det ikke var Tilfældet, vilde Erslev vel ikke selv have staaet som Medlem af Bestyrelsen for »Selskabet til historiske Kildeskrifters Oversættelse«, der havde til Formaal at give Lægmændene det historiske Raastof i Haanden. Men det rigtige i Erslevs Betragtning er,

at det Billede, som den ikke-skolede Historiker faar ved at sysle med Raastoffet, i større eller mindre Grad er behæftet med Fejl. Den videnskabelige Metode kan fjerne en Del af disse Fejl, og heri søger den sin Eksistensberettigelse. Men lige saa lidt som Amatøren, kan Faghistorikeren skabe det objektive Billede. Han er ikke Fotograf; men Kunstner.

Fra at behandle Ordet »Historie« i dets dobbelte Betydning gik Erslev derefter over til nærmere at undersøge Historikerens Studiefelt og Materiale. Han bestemte – med Rette – det første som »Livet i Stat og Samfund«, han føjede hertil, at Historikeren ikke kan iagttage dette »umiddelbart«. Men han fortsatte derpaa med disse Ord: »Det ejendommelige ved den historiske Iagttagelse ligger vel egentlig i, at den ikke lader sig gentage, saavist som den historiske Tildragelse ikke kommer igen«.

Man ser her det ejendommelige ved den Erslevske Historieopfattelse, at den udelukkende regner med den politiske Historie, med Tildragelsernes, og Begivenhedernes, Historie. Det maa straks bemærkes, at han har dette Syn tilfælles med sin Tid, og at det først i vort Aarhundrede er blevet Historikerne klart, at andre Grene af Historien, alt, hvad der sammenfattes under Navnet »Kulturhistorie«, er lige saa betydningsfuldt som den politiske Historie. Historien er ikke alene Læren om de enkelte »Tildragelser«, Begivenheder; den handler lige saa fuldt om »Tilstande«. Det er ganske vist, at vi heller ikke kan betragte disse »umiddelbart«. Men naar vi studerer Administrationens, Borgerstandens eller Landbrugets Historie, bygger vi ikke alene paa en anden Art af Materiale, men spørger om noget helt andet, end hvad der falder ind under Begivenhedshistorie.

Den sidste sysler f. Eks. med Kongemordet i Roskilde, Triplealliancens Tilblivelse eller Verdenskrigens Udbrud. Men naar vi undersøger Borgmesterstillingens Historie i en eller anden By eller Plovens Udvikling, har vi ikke at gøre med enkelte »Begivenheder« eller »Tildragelser, men med hele Rækker af Begivenheder, saa at det ikke er af afgørende Betydning for os, at den enkelte Tildragelse »ikke kommer igen«. Kulturhistoriske Begi-

venheder, som Pløjning og Vaabensvingning, gentages forøvrigt ustandseligt. Her skal endda lades uomtalt, at det kulturhistoriske Studium i Modsætning til det politisk-historiske først og fremmest bygger paa Levningerne, som vi kan iagttage saa meget som helst uden indskudte Mellemmænd; f. Eks. de Oldtidsagre, Prof. Hatt har studeret, og de Plove, som findes bevarede i Museerne.

Lad mig anføre et Eksempel: Hvis jeg vil studere Kronbøndernes Landgildeafgifter i Skanderborg Len paa Christian IV.'s Tid, bestiller jeg i Rigsarkivet en Række Pakker af Lensregnskaber, som indeholder Jordebøgerne over det kgl. Gods i det paagældende Len gennem en lang, sammenhængende Aarrække. Sæt nu, at jeg heri i Løbet af 20 fortløbende Aar finder, at Bonden Mads Jensen i Hvilsted Sogn 20 Gange staar anført med samme Landgilde, men at i det 21de Aar hans Navn forsvinder og erstattes med Christen Madsen, samtidig med at Afgiften forhøjes eller sænkes. Jeg har da med en til Vished grænsende Sandsynlighed Lov til at slutte: 1) at Mads Jensen som Jordbruger er blevet afløst af sin Søn; 2) at Landgilden havde været uændret i hele den første Jordbrugers Tid; 3) at man har benyttet Lejligheden ved hans Afgang til at forandre den. Den eneste Tvivl, jeg mulig kan nære, er om Jordebogen er blevet holdt helt à jour, om Mads Jensen maaske var fraaadt, noget før Jordebogen blev rettet. Men dette er usandsynligt, da alt taler for, at Opkræveren havde en personlig Interesse i at opgive rigtigt Navn. Thi en ny Jordbruger skulde i sit første Besiddelsesaar yde en Indfæstning ekstra.

Her har jeg altsaa en Række Tildragelser af samme Art, eller – rettere sagt – den samme Tildragelse gentaget 20 Gange, nemlig at Mads Jensen betaler sin Landgilde. Den enkelte »Tildragelse« kommer ganske vist ikke igen, men en med den identisk Tildragelse vender atter og atter tilbage, og det kan ikke betegnes som en tilladelig Skepsis at betvivle: 1) at Landgilden har været uforandret i den samme Besidders Levetid, og 2) at den er bleven betalt af den paagældende Mand gennem den nævnte Række af Aar. Dette sidste fremgaar af Lensregnskabets Slutsum. Thi

man vil vel ikke paastaa, at Lensmanden af sin egen Lomme skulde have indbetalt de summer til Rentekamret, som han selv opgiver at have hævet af Bønderne?

Et andet Eksempel: Plovens Udviklingshistorie. Jeg har her til Raadighed for mine Studier: 1) En Række bevarede Plove og Rester af Plove – hvis Alder jeg ofte kan bestemme ved geologisk Fastsættelse af de Jordlag, hvori de er fundne (Pollenanalyse); – 2) en Række Meddelelser af literær eller billedlig Karakter, hvori Plove og Pløjning omtales i ganske tendensløse Forbindelser. De enkelte Aldersbestemmelser for bevarede Plove kan maaske svinge inden for to Tidsgrænser, men Rækkefølgen fremgaar af Loven om Udvikling fra mindre praktiske til stedse mere praktiske Former (Hjulploven maa være senere end Ard'en; Svingploven end Hjulploven). Sammenhængen er en Garanti for Helhedsrækkens Korrekthed, selv om de enkelte Led kan være underkastede en vis Usikkerhed. Ogsaa i denne Henseende skiller Kulturhistorien sig ud fra den politiske Historie, saa sandt som den sidste ingenlunde frembyder Billedet af en Udvikling fra lavere til højere Former.

Den største Overraskelse, som Erslev bød sine Elever i 1911, var dog sikkert, at han nu brød Staven over det, der var selve Kærnen i hans lille Bog fra 1892: Den principielle Modsætning mellem Levninger og Beretninger. Hans Ord herom er følgende:

»Det er klart, at hver eneste Beretning tillige er en Lævning; hvad Sakse fortæller om de Danskes Bedrifter, er Beretninger, men selve hans Værk er en Lævning fra Valdemarstiden. Hermed falder allerede Tvedelingen til Jorden«. Sagen er ifølge Erslev i Virkeligheden den, at »det er Historikeren, der snart bruger Kilden som Beretning, snart udnytter den som Lævning, eller rettere Frembringelse«.

I og for sig havde Erslev jo allerede 1892 haft Blik for, at enhver Beretning tillige er en Lævning, men han havde den Gang med Rette tilføjet, at den kun var det vedrørende Fortælleren (se S. 146). Nu var han altsaa naaet til at skære Levninger og beretninger over een

Kam. I Modsætning hertil opstillede han et nyt Inddelingsprincip med 3 Klasser. 1) Levninger af Fortidens Mennesker og den dem omgivende Natur; 2) Frembringelser af Fortidens Mennesker af hvad Art de saa er; 3) Nutidslivet, for så vidt det tillader Tilbageslutninger til Fortidens Begivenheder.

Her er altsaa »Levninger« i Erslevs tidligere Betydning fordelt paa Klasse 1 og 2, dog overvejende til den sidste, da det jo kun er antropologiske Rester, som henhører til første Klasse. »Beretningerne« staar derimod alle i 2den Klasse.

Det tør vistnok siges, at denne Inddeling ikke er nogen virkelig praktisk Inddeling, da det er de færreste Tilfælde, hvor Historikeren vil kunne bygge noget større enten på Rester af Mennesket og Naturen, eller paa Tilbageslutninger fra Nutidslivet. Men hvis alle vore Kilder henføres til een Klasse, staar vi i Virkeligheden systematisk set uden alle Hjælpe-midler; een Klasse er det samme som ingen Klasse. Lad os da se paa, om der virkelig er nogen Grund til at forkaste Erslevs gamle Inddeling i »Levninger« og »Beretninger«. Erslev indrømmer selv 1911, at man inden for hans 2den Klasse kan udsondre de Kilder, »der indeholder en eller anden Meddelelse fra Frembringeren«, de »talende Kilder«.

Det mest slaaende Eksempel paa Væsensforskellen mellem »Levninger« og »Beretninger«, som Erslev anførte 1892, er sikkert Kilderne til det stockholmske Blodbads Forhistorie. Der findes her dels en Dom over de anklagede af 8. November 1520; dels en Beretning af nogle af disse Dommere, forfattet nogle Aar senere. Det første er altsaa en Lævning, den sidste en Beretning, og de stemmer daarligt overens i Indholdet. Men at Dommen er blevet afsagt, kan vi ikke betvivle; det fremgaar af, at vi kan tage den originale Dom i Haanden. Naar derfor Dommerne i deres senere Beretning søger at give det Udseende af, at de ingen Dom har fældet, er dette positiv Usandhed. Det er muligt, at Dommen indeholder urigtige Træk, at den slet ikke indeholder Kongens Grunde (de psykologiske Motiver) til Henrettelsen. Men er end de anførte Grunde (Svenskernes Kætteri) omdiskutable, er det dog sikkert, at Konklusionen

er det retslige Grundlag, hvorpaa Henrettelsen har fundet Sted. Levningen, Dommen, har her vist sig væsensforskellig fra Beretningen, fordi den er en Rest af selve Datidens Liv, der er bevaret for os, Beretningen er kun en Fortælling om Datidens Liv. Der foreligger her en Kvalitetsforskel.

Et andet Eksempel! Til Forstaaelsen af den atheniensiske Statsmand Solons Møntreform for 2500 Aar siden har vi to Slags Kilder. Af Beretningerne siger en (Androtion), at Solon foretog en Inflation for at lette Landboernes Gæld (»de betalte det samme i Tal, men mindre i Værdi«); en anden Beretning (Aristoteles) gaar ud paa, at Møntforandringen først fandt Sted efter Gældens Ophævelse; en tredje (Plutarch) bestrider overhovedet Møntreduktionen. Her staar Fortælling mod Fortælling, uden at vi ud herfra kan naa til sikker Erkendelse. Men vi har ogsaa en anden Art Kilder: Levningerne, selve de bevarede Mønter, som viser, at en Inflation maa have fundet Sted.² Det bliver ud fra dette sikre Faktum vor Opgave, at søge at forklare dette, enten som et Middel til at lette Gælden eller til noget helt andet, nemlig til at forøge Industriporten i den følgende Tid. Vi har atter her set, at Levningen er Nedslaget af Fortidens Liv og Virksomhed, hvad enten det er Bygninger, Redskaber, Mønter, dokumenter eller Breve, og hvis den har Tendens – som Stockholmsdommen –, sigter denne paa Samtiden, ikke paa den historisk interesserede Eftertid.

Erslevs Hovedindvending mod Adskillelsen mellem Levninger og Beretninger var jo, at enhver Beretning ogsaa er en Levning. Men naar vi for at følge hans Anvisning, ser paa Saksens Beretninger bliver vi straks klare over, at de som Regel er Levninger til at belyse en helt anden Tid, end den hvormod Fortællingen handler. Saksens Beretning om Knud den Hellige er ganske rigtig en Levning fra Valdemarstiden 100 Aar senere og viser os dennes idealer og Tænkemaade. Men disse to Ting har intet med hinanden at gøre. Og selv

hvor Beretning og Levning hos ham belyser samme Tid, drejer det sig om helt forskellige Emner; Saksens Fortælling om Absalons Valg til Ærkebisp er ogsaa en Levning til Belysning af kirkelig Kultur og Tankegang paa samme Tid. Men det er to ganske forskellige Spørgsmål, man her stiller. Dette havde Erslev selvfølgelig Blik for, som vi tidligere hørte (S. 151 midtpaa). Men dette er dog ikke noget betydningsløst, og der er da heller ikke noget underligt i, at det samme Stof kan bruges paa ganske forskellig Maade. Leonora Christinas »Jammersminde« er en Beretning om hendes Fangenskab, men det er tillige en Levning fra hende som det 17de Aarhundredes Menneske, der belyser hendes Sjæl, Sprog og Skrift og som endelig kan bruges til Studium af Datidens tekniske Hjælpemidler (Papir, Skrift etc.).

Jeg kan derfor kun beklage, at Erslev 1911 lod den skarpe Delingslinje mellem de historiske Kilders Art og Væsen falde, som han tidligere havde opretholdt, og jeg må stille mig paa den 40aarige Erslevs Side over for den 60aarige Erslev og hævde, at Delingen i »Levninger« og »Beretninger« bør opretholdes som en sund metodisk Skillelinje. Snarere end at opgive den, vilde jeg forsøge at udbygge den yderligere ved at forsøge, om der ikke inden for de to Klasser skulde kunne paapeges andre Delingslinjer af praktisk Betydning. En saadan Skillestreg finder jeg i Begrebet Tendens, hvorved jeg forstaar alle træk, som føjes til de blotte Kendsgerninger for at paavirke Modtageren (eller Læseren) af disse i en Retning, som Frembringeren (eller Forfatteren) har Interesse af at fremkalde. Det synes mig tydeligt, at medens inden for Levningerne Rester af Mennesket og dets Brugsgenstande, Bygninger, Agre, Rester af Naturen, primitive Levninger i Nutidslivet, Jordebøger, Regnskaber m. m. maa betegnes som tendensløse, er der andre Levninger, hvormod dette ikke gælder. Medaljen kan have en Tendens i Portrættets Træk, i tilføjede Appendikser (Vaabenskjolde o.l.), eller i Indskriften;

2. En Klasse Mønter (med Amfora paa Forsiden og inkus Bagside) omfatter 10 Typer med en Vægt, svingende mellem 11,13 og 12,37 Gram; en anden Klasse (med samme Møntbillede) bestaar af 3 Typer med Vægten 7,97–8,60 Gram.

Dokumentet og Traktaten kan være tendentiøs i Motiveringen for Retshandelen eller for det traktatmæssigt afsluttede. Denne Tendens er dog – i Modsætning til ved Beretningerne – vendt mod Samtiden, ikke mod Eftertiden, og i alle Tilfælde gælder det, som vi saa ved Stockholmsdommen, at Kilden har en forskellig Karakter fra Beretningen, idet den ved sin Udstedelse er et uigendriveligt Vidnesbyrd om, at en Begivenhed har fundet Sted. Dette er Beretningen ikke.

Jeg har opholdt mig så længe ved disse metodiske Spørgsmaal for at vise, at Tiden efter Erslev heller ikke er gaaet sporløs hen paa dette grundlæggende Omraade. Det staar tilbage i de færrest mulige Træk at paa-vise, om der ogsaa paa andre Omraader er en Forskel paa Studiet af Danmarks Historie før og nu.

Først Omfanget. Det er ikke blot en uhyre Forøgelse af det historiske Materiale, der er sket, ved at nyt Kildestof er blevet styrtet ud over Forskerne – som Hvede i en Skibslast –, uden at disse har faaet Tid til at bearbejde det i Fremstillinger, selv om det maaske i Udgaverne er blevet ordnet paa nødtørftig Maade. Vigtigere end dette er det dog, at helt nye Studieomraader er aabnede for Forskerne i dette Aarhundrede. I 1880erne havde man faaet Blik for »Kulturhistorie« i den af Troels-Lund anvendte Betydning af Ordet, nemlig dels som Skildring af den materielle Kultur (Husets, Klædedragtens, Madens Historie), dels som en Fremstilling af Menneskets Liv fra Vuggen til Graven. Den første Repræsentant herfor paa dansk Grund var i Virkeligheden Allen i hans »De tre nordiske Rigers Historie«, hvori han til den meget brede Skildring af den politiske Historie har føjet et lille og ikke meget dybtgaaende Bind, der indføjedes ved Kulminationen af Christiern II.'s Regering 1520. Videre gik Erslev og Fridericia, der i deres Bind af »Danmarks Riges Historie« (Fridericia desuden allerede i »Adelsvældens sidste Dage«) indføjede Afsnit

om de forskellige Stænders Historie og om Statens indre Magtudvikling. Men selv om baade disse og Forfattere som Edv. Holm og Steenstrup tog visse Sider af Kulturudviklingen op, var det dog den indre og ydre politiske Historie, der var Hovednerven i deres Studier. Før 1900 var det ogsaa almindeligt, at Doktorafhandlinger og videnskabelige Opsatser i Tidskrifter var byggede over Emner, hentede fra politisk og diplomatisk Historie.³ Nu er det langt sjældnere Tilfældet.

Det maa betegnes som karakteristisk for den moderne historiske Forskning, at diplomatisk Historie og Krigshistorie er traadt stærkt tilbage, og at Kirkehistorie og Aandshistorie betragtes som særlige Discipliner, der ikke særligt beskæftiger Historikere af Fag. Erslev definerede 1911 Historikernes egentlige Studiefelt som »Livet i Stat og Samfund«;⁴ hans Efterfølgere vil maaske endda være tilbøjelige til at lægge større Eftertryk paa Ordet »Samfund«. Af det aandelige Liv medtages kun de Træk, der betragtes som særligt karakteristiske for den paagældende Tidsalder. Derimod er en Række nye Omraader komne til, først og fremmest Samfundsøkonomiens Historie, der almindeligt – hvad enten man hylder marxistiske Anskuelse eller ej – plejer at stilles i Spidsen af Fremstillingen; endvidere Institutionernes Historie og de politiske Idéers Historie. I større eller mindre Grad tages der ogsaa under de almindelige Studier Hensyn til Lokalhistorien, men iøvrigt dyrkes den i vore Dage med største Iver som særligt Fag, og det samme gælder om Genealogi, Personalhistorie samt de enkelte Fags Historie. At de historiske Specialdiscipliners Antal vil blive yderligere forøget i Fremtiden, er sandsynligt, og at nogle af dem – som Personalhistorien – ydermere vil blive draget ind under den almindelige Samfundshistorie, er ikke mindre troligt.

I Stoffets Ordning inden for de historiske Fremstillinger er der ogsaa indtraadt en ejendommelig Ændring. Rammen om det Hele er

3. Exempler: Allen, Fridericia, Mollerup, Gigas.

4. Under sin udenlandsrejse 1879 havde han dog givet den Definition af Historieskrivningen, at den medtager *alle Fænomener*, hvori *enhver Tidsalder* udtrykker det *ejendommelige* og vigtige (Friis i Tilsk. 1923 Side 12).

stadig, som tidligere, den politiske Historie. Men med Anbringelsen af det kulturhistoriske Stof fulgte man tidligere den Vej, at det indskødes paa vilkaarligt valgte Steder. I Slutningen af forrige Aarhundrede gik man saa (Danmarks Riges Historie) over til at afbryde den fortløbende Begivenhedsskildring paa de Steder, hvor en Kulturstrømning ansaas for at have naaet sin højeste Udvikling (Højmiddeladeren c. 1200; det femtende Aarhundrede; Adelskulturen under Frederik II; Tiden om 1660), og her anbringe Kulturhistorien i Tilstandsskildringer. At denne Fremgangsmaade let fører til Vilkaarlighed, er indlysende. I den nyeste Tid møder vi en anden fremgangsmaade i Erik Arups Danmarkshistorie, hvor Kulturhistorien fremstilles i smaa Afsnit fortløbende Side om Side med den politiske Historie. Denne Form for historisk Fremstilling har mange Fordele. Faren ved den ligger derimod i, at mange jevntløbende Traade paa samme Tid skal fastholdes af Læseren, hvilket kan gøre det samlede Billede uklart eller uoverskueligt. For at undgaa dette, kan Forfatteren da blive fristet til at udskyde mange Nuancer og trække Linjerne op med grove Streger, hvilket atter kommer til at gaa ud over det historiske Billedes Korrekthed. Den for Tiden mest yndede Fremstillingsform af et historisk Tidsafsnit synes at være den, først at gøre Rede for den økonomiske Udvikling, derpaa at opbygge den politiske Historie og den almindelige Kulturhistorie paa dette Grundlag, og endelig at sætte Aandskulturen som øverste Etage paa Huset. Denne Ordning vælges ofte ogsaa af ikke-marxistiske Historikere, der vil hævde, at der er en Vekselvirkning mellem økonomisk og politisk Historie. Disse Historikere indrømmer nemlig, at den økonomiske Udvikling lader sig føre tilbage til færre og enklere Faktorer end den politiske og derfor egner sig godt til Udgangspunkt for Skildringen.

I Spetemberhæftet af »Tilskueren« 1937 har min Tidligere Kollega Aage Friis undersøgt »Danske Historikeres Organisationer og

deres Arbejde« i moderne Tid. Han rører heri ved et af de Punkter, hvori Nutiden ogsaa skiller sig fra Fortiden, nemlig det langt stærkere udviklede Samarbejde mellem Forskerne. I en klar og læseværdig Fremstilling – som jeg vil anbefale mine Tilhørere at gøre sig bekendt med – gennemgaar han alle de Institutioner, som har til Opgave at »løfte i Flok«; ikke blot de ældre som Langebeks »danske Selskab« af 1745, Dansk Historisk Forening af 1839, Oldskriftselskabet af 1825, Samfundet for dansk Genealogi og Personhistorie, Selskabet for Udgivelsen af Kilder til dansk Historie, begge fra 1870'erne, men ogsaa dem, som det 20de Aarhundrede har set skyde frem: Historisk Samfund, Institutet for Historie og Samfundsøkonomi, Den danske Komité for Historikernes internationale Samarbejde, vor egen Dansk Historisk Fællesforening, Amtssamfundene og Hjemstavns møderne. Med god Grund peger Professor Friis paa, at den almindelige historiske Interesse i Folket er i Tilbagegang i den sidste Menneskealder, og at dette gælder for alle Landes Vedkommende, men at vi her i Danmark, i hvert Fald endnu, nyder en Frihed i Emnevalg og Fremstillingsform, der er Betingelsen for, at selvstændig Historieforskning og Historieskrivning til Nationens etiske Højnelse stadig kan opretholdes. Heri er jeg fuldtud enig med ham, men jeg tror tillige, at den svigtende historiske Interesse er et Overgangsfænomen, der ikke vil faa varig Betydning. Til at opretholde og videreudvikle en moderne national Kultur er en selvstændig Historieskrivning en Hovedbetingelse, selv om Døgnets Børn ikke altid har aabnet Blik derfor. Men da al Kultur hidtil skyldes en Elite inden for det paagældende Folk, om man vil en aandelig »Overklasse«, føler jeg mig overbevist om, at alt ærligt historisk Arbejde, selv det beskedneste »Dragen Straa til Stakken«, vil bære sin Løn i sig selv, selv om den ydre Anerkendelse derfor i Øjeblikket kan synes den paagældende meget ringe.

